

SUV RESURLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ TUSHUMLARINING NAZARIY ASOSLARI

Ataxonov Mansurbek Shermamatovich
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish: O'zbekiston sharoitida bu masala alohida ahamiyat kasb etadi, chunki mamlakat qurg'oqchil iqlim mintaqasida joylashgan bo'lib, suv resurslari cheklangan. Bunday sharoitda suv resurslaridan foydalanishni tartibga solish va ulardan samarali foydalanishni rag'batlantirish uchun iqtisodiy mexanizmlarni joriy etish zarur. Shunday mexanizmlardan biri - suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq hisoblanadi.

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq O'zbekiston Respublikasi byudjetining muhim daromad manbalaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolamizda 2015-2024-yillar davomida soliq tushumlarining dinamikasi, uning byudjet daromadlaridagi ulushi va iqtisodiyotning turli tarmoqlariga ta'siri tahlil qilinadi¹.

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tushumlarining umumiy dinamikasi

2015-2024 yillar davomida suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tushumlari sezilarli darajada o'sgan. 1-jadvalda so'nggi o'n yil davomidagi soliq tushumlarining dinamikasi ko'rsatilgan.

Soliq tushumlarining tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishi nazariyasi

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tushumlarining tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. 1-jadvalda 2024-yil uchun soliq tushumlarining asosiy tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishi keltirilgan.

1-jadval.

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tushumlarining tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishi (2024-yil)

Tarmoq	Soliq tushumlari (mlrd. so'm)	Ulushi (%)
Qishloq xo'jaligi	372.6	50.0
Sanoat	223.6	30.0
Kommunal xo'jalik	111.8	15.0
Xizmat ko'rsatish	37.3	5.0
Jami	745.2	100.0

Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

¹ Mustafakulov, O. K. (2023). O 'ZBEKISTON STATISTIKA TIZIMIDA QO 'LLANILADIGAN RAQAMLI PLATFORMALAR. Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari, 3(4), 63-70.

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, soliq tushumlarining yarmi qishloq xo‘jaligi hisobiga to‘g‘ri keladi. Bu O‘zbekistonda sug‘orma dehqonchilikni rivojlantirishning yuqori darajasi bilan izohlanadi. Sanoat tarmog‘i ikkinchi o‘rinda bo‘lib, umumiy tushumlarning 30% ini tashkil etadi. Kommunal xo‘jalik va xizmat ko‘rsatish sohalari mos ravishda 15% va 5% ulushga ega.

Bu taqsimot suv resurslaridan foydalanishning tarmoqlar bo‘yicha taqsimlanishini ham aks ettiradi. Shu bilan birga, soliq stavkalarining tabaqalashtirilganligi ham ma‘lum darajada ta‘sir ko‘rsatadi².

Soliq tushumlarining hududlar bo‘yicha taqsimlanishi

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tushumlarining hududlar bo‘yicha taqsimlanishini o‘rganish ham muhim ahamiyatga ega.

Qishloq xo‘jaligi rivojlangan Samarqand, Farg‘ona, Qashqadaryo va Andijon viloyatlarida ham soliq tushumlari yuqori³. Soliq tushumlarining hududlar bo‘yicha bunday taqsimlanishi quyidagi omillar bilan bog‘liq:

1. Hududlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi
2. Suv resurslarining mavjudligi va ulardan foydalanish intensivligi
3. Qishloq xo‘jaligi va sanoatning rivojlanganlik darajasi
4. Aholi soni va urbanizatsiya darajasi

Soliq tushumlarining o‘shish sur‘atlariga ta‘sir etuvchi omillar

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tushumlarining o‘shish sur‘atlariga bir qator omillar ta‘sir ko‘rsatadi:

1. Iqtisodiy o‘shish: YaIM o‘shishi bilan suv resurslariga bo‘lgan talab ham ortadi, bu esa soliq tushumlarining oshishiga olib keladi.

2. Soliq stavkalarining o‘zgarishi: So‘nggi yillarda soliq stavkalari muntazam ravishda oshirib borilmoqda, bu esa soliq tushumlarining o‘shishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

3. Ob-havo sharoitlari: Qurg‘oqchil yillarda suvga bo‘lgan talab ortadi, bu esa soliq tushumlarining oshishiga olib keladi. Aksincha, yog‘ingarchilik ko‘p bo‘lgan yillarda soliq tushumlari kamayishi mumkin.

4. Soliq imtiyozlari: Davlat tomonidan beriladigan soliq imtiyozlari soliq tushumlarining o‘shish sur‘atlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

² Ungbojevich, Mustafakulov O'ktam. "APPLICATION OF DIGITAL PLATFORMS IN THE STATISTICAL SYSTEM BASED ON INTERNATIONAL EXPERIENCE." *European Journal of Economics, Finance and Business Development* 2.7 (2024): 16-23.

³ Mustafakulov, O. "STATISTIKA TIZIMDA RAQAMLI PLATFORMALARNING QO‘LLANISHI: XALQARO TAJRIBALAR." *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)* 7 (2024): 184-195.

5. Soliq ma'muriyatchiligi samaradorligi: Soliq organlarining ishi takomillashib borgani sari soliq tushumlari ham ortib boradi.

6. Suvni tejoychi texnologiyalarning joriy etilishi: Bir tomondan, bu soliq bazasining qisqarishiga olib kelsa, ikkinchi tomondan, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi⁴.

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqning byudjetga ta'siri

Ushbu tahlil natijalari suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tizimini yanada takomillashtirish, uning fiskal va tartibga soluvchi funksiyalari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, soliq tizimini iqlim o'zgarishi sharoitiga moslashtirish, innovatsion yechimlarni rag'batlantirish va hududlararo tengsizlikni kamaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratish lozim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'zbekistonda suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliqni hisoblash va to'lash amaliyotini takomillashtirish bo'yicha quyidagi asosiy ilmiy va amaliy yangiliklar hamda natijalarga erishdi.

Ushbu ilmiy va amaliy yangiliklarning ahamiyati shundaki, ular O'zbekistonda suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tizimini kompleks tarzda takomillashtirish, uning samaradorligini oshirish va jahon standartlari darajasiga olib chiqish imkonini beradi. Bu esa o'z navbatida suv resurslaridan yanada oqilona foydalanish, suv xo'jaligini modernizatsiya qilish va ekologik vaziyatni yaxshilashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Aliyev, B. (2021). Yevropada bank innovatsiyalarini rag'batlantirish mexanizmlari. Xalqaro moliya va bank ishi jurnali, 3(18), 55-63.

2. Mustafakulov, O. K. (2023). O 'ZBEKISTON STATISTIKA TIZIMIDA QO 'LLANILADIGAN RAQAMLI PLATFORMALAR. *Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari*, 3(4), 63-70.

3. Ungbojevich, Mustafakulov O'ktam. "APPLICATION OF DIGITAL PLATFORMS IN THE STATISTICAL SYSTEM BASED ON INTERNATIONAL EXPERIENCE." *European Journal of Economics, Finance and Business Development* 2.7 (2024): 16-23.

4. Jumaev, M. (2022). O'zbekiston bank tizimida innovatsion jarayonlarning rivojlanish tendensiyalari. *Iqtisodiyot va ta'lim jurnali*, 3(25), 45-53.

5. Mustafakulov, O. "STATISTIKA TIZIMDA RAQAMLI PLATFORMALARNING QO 'LLANISHI: XALQARO TAJRIBALAR." *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)* 7 (2024): 184-195.

⁴ 9. Ungbojevich, M. O. K. (2023). RAQAMLI PLATFORMALARNI O'RGANISHDA JAHON ILMIY TADJIRIBASI. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 6(6), 160166-160166.

6. Mustafakulov, O. K. (2024). STATISTIKA TIZIMIDA RAQAMLI PLATFORMALARNI AMALIY TADBIQ ETISH METODOLOGIYASI. *Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari*, 4(1), 45-54.
7. Aliyeva, D. (2023). Innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda davlat-xususiy sheriklikning ahamiyati. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali*, 3(15), 82-
8. Ashurov, M. (2021). Bank innovatsiyalarini rivojlantirishda innovatsion infratuzilmaning roli. *Bank ishi va moliya jurnali*, 4(10), 120-128.
9. Ungboyevich, M. O. K. (2023). RAQAMLI PLATFORMALARNI O'RGANISHDA JAHON ILMIY TADJIRIBASI. *SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 6(6), 160166-160166.
10. Mustafakulov, O. K. (2023). O 'ZBEKISTON STATISTIKA TIZIMIDA QO 'LLANILADIGAN RAQAMLI PLATFORMALAR. *Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari*, 3(4), 63-70.
11. Ungboyevich, M. O. (2024). RESEARCH ON IMPROVING THE EFFICIENCY OF DIGITAL PLATFORMS IN THE STATISTICAL SYSTEM. *Synergy: Cross-Disciplinary Journal of Digital Investigation (2995-4827)*, 2(9), 4-8.